

ลวดลายคำ “ดอกปทุมทริก” ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ถ่ายโดย ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

ห้าพราหมณ์คืนเมื่อไหว้พระยาสุमितตัมม

๕/๕/๒ (สุ) ยามนั้น คันว่าพราหมณ์ทั้งห้าแลหมิ่นนันทอาฮาม มาฮอดเมืองมรุกขนคร แล้วก็นำเคื่องฝูงนั้น เมื่อถวายพระยาสุमितตัมมเจ้า เห็นยังเคื่องฝูงนั้นก็เจาะฮูป ^๑ ขวามน้ำสระหมุดแลฮูปดอกปทุมทริกใน ปราสาทนั้นใส่หัว ๓ ที กล่าวว่่า ช่อหน่อพุทังกูรเกิดแล อรหันตาเจ้า ก็มีในเมืองนั้น สิบตนคูดอกปทุมทริกนั้น แล จึงกล่าวคาถา อันตนได้เป็นอุปนิไส แต่เมืองฮ้อยเอ็ดปักตู ติดกับด้วยราชนามว่่า

“ทุระโก (ทุละโก) ปุริสาชัญญโณ นะ โส สัพพะ (พัตตะ) (ยัตตะ โส) ชายะติ ทีโร ตัง คุลัง (กุลัง) สุกขะเมระติ” ดังนี้

อภิบายว่่า ผู้ชายอันเกิดมาเป็นอา ๕/๖/๑ ชะไนยนี้ จักได้ก็เป็นอันยากนัก ผู้ชายอันเป็นอาชะไนยนี้ บ่ห่อนได้เกิดในที่ทั้งมวรวัว (หัว) ไปทุกแห่ง ก็จึงมีทั่วไปแท้ดีหลี คันว่าผู้ชายอันเป็นอาชะไนย อันเป็น นักปราศเกิดมิในที่ใด คนทั้งหลายฝูงอยู่ในที่นั้น ก็มีสุกขในโลกทั้งมวรวแล ^๒

แล้วพระยาสุमितตัมม ช้ำถามดูประเทศ (ประเทศ) บ้านเมืองพระยาจันทบุรี พราหมณ์ทั้งห้าจึงถวาย ลักษณะโสภ (โสภ/โณลก) ว่่า

อินทสิริเจียมบาง

ล่างสอง

หนอง ๓

ล่ำมสี่

สี่ห้า

สี่แจจ มีจิต (กงจิตแก้ว) ก็ข้าแล

พระยาสุमितตัมมเจ้า จึงให้พราหมณ์ทั้งห้า แปรลักษณะโสภเมือง ปงราชทานดาบด้าแก้วฝักคำ อันพราหมณ์ถวายนั้น จักให้แก่พราหมณ์คนดวงแล

ยามนั้น พราหมณ์ทั้งห้า อันจบโดยเพด พ้อมกันจึงคิดฮอดพระยาเจ้าเฮา ปงราชทานดาบแก้วเฮา ทั้งหลาย เป็นอันเลื่อมใส ฮอยที่ ^๓ มักไค้แจจหันแล จึงกล่าวว่่า

อินทสิริเจียมบางนั้น มีเทวดาตน ๑ อยู่ฮักสา สั ๕/๖/๒ (สุ) มปัตติข้าวของแล ตั้งอยู่ในปราสาทโองหลวง เป็นใหญ่กว่าเทวดาทั้งหลาย หาชื่ออันผู้เข้าปงราชทานนั้น ด้วยเหตุแห่งพระยานาคแล ชื่ออันอรหันตา

¹ หมายถึง สะพาน

² บทแปลบาลีบทนี้สอดคล้องกับข้อความใน คัมภีร์อมตธรรมา อรรถกถาขนาดดวงศ์ รัตนโดย พระอุปติสสเถระ ที่ว่า พระบรมศาสดา ครั้นทรงแสดงธรรมที่สังฆารุททุกอย่างไม่เที่ยงอย่างนี้แล้ว บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงธรรมที่บุรุษผู้สูงสุดผู้บรรลุมมทานิพพานหาได้ยากในโลก จึงตรัสว่า “บุรุษอาชาไนย หาได้ยาก บุรุษอาชาไนยนั้น ไม่เกิดทั่วไป เขาเป็นนักปราชญ์เกิดในตระกูลใด ตระกูลนั้นมีความสุข” ดังนี้ -ประกาศ สุรเสน. (๒๕๔๔). หน้า ๔๘.

³ หมายถึง ชะรอยที่, ผิดว่า, ถ้าวว่า, แม้วว่า

เจ้า ให้แต่เมื่อเป็นพ่อนั้นว่า บุรี พำเพ็งบุรนั้นเป็นเค้า จึงเอาชื่อเทวดา ๒ ตนอันอยู่ฮักสำน้ำลินมั่งคละ อันพระยานาค ควิตไวนั้นมาหตสง (หตสรง) ราชาพิเสก จึงมาสงกันตามเพดแห่งคูกล่าวแก่ผู้ช้านั้นแล ด้วยแท้

ล่างสองนั้น เทวดาตน ๑ ชื่อว่า ประระสิทธิสั๊กกะเทวะ ตน ๑ ชื่อว่า ระตะนะเกสี อยู่ฮักสำน้ำสา่งออก แต่บ่แก้ว ๗ ประกาน อันเป็นมั่งคละไหลออกนำ ฮ่อง⁴ กำหัวเมืองมาผ่า น้ำของ⁵

บดว่า⁶ หนองสาม นั้นมีเทวดาตน ๑ ผมกุด ชื่อว่าอินทผยอง อยู่น้ำเปื้องใต้เวียง ตน ๑ ชื่อว่าสาธาสนิต อยู่สระน้ำใต้ตีนเวียงเปื้องในกำเหนือ เทวดา ๒ ตนนี้เทียบร้อม ฮักสาคนทั้งหลาย ผิ ๕/๗/๑ ดุยงครแล โทเดชาวบ้านชาวเมือง เทวดาตนนั้นชื่อว่า มัจจนารี ฮักสาจันทบุริกับังนางทั้งหลายแล ซ้ำมหาส⁷ กลางโงงหลวง ทั้งมวรแล

บดว่า ล่ามสี่ นั้น มีนาคสี่ตัว เป็นพินิสไต้ตอง (พินิจฉัยไต้ตรอง) ดูโตดแลครุแห่งคน ตัว ๑ ชื่อว่า เอกกะจักขุ ตัว ๑ ชื่อว่า กายโลหะ ๒ ตัวนี้อยูนอกเวียง ตัว ๑ สุกันทะ อยู่หาดชายกลางน้ำ ตัว ๑ อินทจัก อยู่ปากห้วยมั่งคะละลินไหลนั้นแล

บดว่า สี่ห้า นั้น มีนาคห้าตัว อยู่ฮักสาสี่เมืองเป็นใหญ่กว่า นาคล่ามแลเงือกงูทั้งหลายแลด้วยแท้ พุทโธทปาปนาค เป็นใหญ่กว่านาคฝูงกล่าวมานี้แล พระยาสุวัณณนาค เล่าแวนเป็นใหญ่กว่านาคทั้งหลาย ท่อว่า ท่านได้ตั้งอยู่ในสระนาคมน (สรณคมน) ฮักสาจิตแก้ว พระพุทธเจ้าที่ภูฏเวียน คั้นว่าท่านได้มาก่อแยกบ้านเมือง แต่ ๕/๗/๒ (เล) แปะไว้แล้ว ก็หนีไปอยู่ตามค้ำมั่งแห่งตนแล นาคทั้งหลาย ๕ ตัวอันกล่าวแลนั้น เทียบร้อมฮักสาค้ำบ้านเมือง พุทธสาสนาหันแล

สี่แจง มีจิตแก้วพระเจ้าได้ไป อยินเซา⁸ ที่แคมหนองคันแทเสื่อน้ำ ไวกังจิตแก้วบ่อน ๑ พระเจ้าขวามแม่ น้ำของเมื่อเขาสันข้าว ในฮ่มไม้ป่าเป็งภูเขาลวงหันแล เป็นกงจิตแก้วอัน ๑ (บ) พพารนาคฮักสาหันแล พระเจ้าขวามแม่ น้ำของ คินชัยเมื่อใต้ ไวฮูปปาหลักขนาจิตแก้วแลสันเพนที่ไก่อเวิน (เวิน) หลอดหัน บ่อนนี้สุกขนาคหิ⁹ (หัตถิ) ฮักสาแล

ผู้ช่าทั้งหลาย เห็นด้วยลำดับ เมื่อคินมาจึงได้ไหว้จิตแก้วเวินเพน (เวินเพล) หันแล้ว คอยดูเนตตา พระพุทธเจ้าเป่ง (เปล่ง) ไปตคหนองหานทั้ง ๒ พระเจ้าจากเวินเพน มาอธิฐานฮอยปาหลักขนา ไวโง้นหิน เมื่อเหนือเมืองเฮานี้ จึง สระถิต¹⁰ ๕/๘/๑ อยู่ที่ถูกำฟ้า เพียงเมืองสีโคตรบองก็ช่าแล แล้วจึงไปอิงตันฮัง เนตตา

4 หมายถึง ร่อง, ทาง, ทางน้ำไหล

5 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติ ว่า มาตคแม่ น้ำของเลขโรงหลวง

6 บท-ผู้ปริวรรต

7 ซ้ำมหาเล็ก-ผู้ปริวรรต

8 ยินเซา หมายถึง ยินพัก

9 ฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า สุกขานาคและหัตถินาค

10 สถิต

พระพุทธเจ้า ถึกเมืองสีโคตรบองนั้น จึงเอื้องหั้นแล เนตตามายังที่เมืองมรุกขนคร จึงเอื้องเป็นไทยในชุมพูที่ป
หั้นแล พระเจ้าข้าแผ่เนตตาไปแม่น **บาทลักขณาเอือนปา (ปลา)** จึงแทกคิ่นที่บ่อนไต้หั้นแล

พายหน้าพุ้น เมืองมรุกขนคร ท่อจักเป็นไทยเมื่อ**มหาราชาเจ้า** **ตนมีบุรสมพพาน**หั้น (นี้) แล แม่นว่า
พุทธศาสนา ก็เป็น**มัชฌิมมะสาสนา** เหตุว่าพระพุทธเจ้าไว้ฮอยบาทลักขณาอธิฐานก้าเหนือเมือง ก้อน
(หิน) ในน้ำ จึงมาไว้กวด (กง) จิตแก้วที่ภูก้าฟ้าแล อิงตันฮังหั้นแล

เมืองหนองหานทั้ง ๒ นั้น ก็บตั้งอยู่ตั้งแต่ก่อน เพื่อถึก **แปน**¹¹ ตาพระเจ้าหั้นแล เมื่อพระยาจันทบุรี
นั้นประเสียด เหตุพระเจ้าจากภูก้าฟ้าไป **๔/๘/๒ (แล)** หนองหาน จึงเวียนคิ่นเมื่อไว้จิตแก้ว ที่ภูกุเวียนหั้น จึงเมื่อ
ดอยนันทกังฮี ไว้ฮอย**บาทลักขณาจิตแก้ว เค็งน้ำของ** เพื่อให้ไหลผ่าเมืองพระยาจันทบุรีถึงเขาพีแล ข้าไว้กง
จิตแก้ว เห่งดอยนันทกังฮี มวร ๑ เมืองจึงเกิด จึงที่นี้เป็นสาสนาฮุ่งเอื้อง ก็เล่าได้เข้ามาอ้อมแต่เมืองอันพระยา
จันทบุรีนั้นแล แม่นว่าเมืองมรุกขนครก็สิ่งเดียว เหตุว่าพระเจ้าได้มาไว้ กัดจิตแก้วที่แคมหนองคั่นเทเสื่อน้ำนั้น
ก่อน จึงคิ่นเมื่อชวาไปจิตแก้วเสมิ (เสมอ) กันทุก (แห่ง) แล

ผู้ข้าทั้งหลาย พิจารณาตุโสภเมืองตามก้าพี (คัมภีร์) **สาสนักะละนิทาน**¹² อันได้เขียนจึงเอาพื้นเมือง
ทั้ง ๓ เข้าสมกันดูตั้งนั้น เห็นพระเจ้า ได้มาสู่เมืองสุวรรณภูมินั้นก่อน เอาตั้งเป็น **นาที่ปัตติ**¹³ จึงเข้า **แพด**¹⁴
กัน ดูเมืองมรุกขนคร ถึก**มัชฌิมนัคคะระ** เสด (เศษ) **อัปปะราชา**พายหน้า **๔/๘/๑** มักว่า ท้าวพระยาตนจักเป็น
ไทย บ่มีอาณาคม บุรสมพพานน้อย จักเป็นอานูแก่เมืองอันไทย คือเมืองอันพระยาจันทบุรีกินท่ากลาง
(ท่ามกลาง) บัดนี้แล

เมืองอันตั้งอยู่ดอยนันทกังฮีนั้น ก็ถึก**โชติราชา**ส่วน ๑ เล่ามา**สะมะโชติ**เสียพายหน้า ท้าวพระยาตน
เสวยราช มัคว่า**ยุทธกัมม**แลเอื้องนัก **พายลุน**¹⁵ จักสุด เหตุ**สุญราชา** มีในสาสนะ**นัคคะละก้าพี** (ศาสนนคร
คัมภีร์) ท่อจักเอื้อง**ทอสังพะ**เป็นไทย**แวนยั้ง** เหตุว่าโสภสาสนะ**นัคคะละนิทาน**ใน**ก้าพีสังพะราชาทิปติ** พุทธ
สาสนาถึก ผู้ข้าทั้งหลายเป็น **พรามเวทะคุ** (ครู?) แจ้งในก้าพีเพดตั้งนี้ ถวายมหาราสเจ้าก็ข้าแล

ยามนั้น พระยาสุमितธัมมเจ้า ชื่นชมยินดีสาธุ ๆ แล้วให้ราชทานแก่พรามทั้งห้าเป็นอันมากหลายหั้น
แล จึง**แปงกระบวนโสภ**¹⁶ เมืองแลฮูฮอยกงจิตแก้ว กับแม่น้ำไทย มีน้ำของ **๔/๘/๒ (ไล)** เป็นเค้าชื้ออันสิ่งกล่าวไว้
แต่หลังนั้น ใส่ผ้าขาวแล้วด้วย **น้ำเมก**¹⁷ อัน **คุริกา**¹⁸ อันเป็นมงคลหั้นแล ปุคละฝูงมีพรยาก่อยพิจารณา ดู
นำหั้นเทิน

กล่าวบั้น **พรามคิ่นเมื่อไหว้พระยาสุमितธัมม** ก็แล้วท่อนี้ก่อนแล

11 หมายถึง โลง, เตียน

12 อาจเป็น ศาสตร้นครนิทาน-ผู้ปริวรรต

13 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติและฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า อธิปติ

14 หมายถึง เปรียบเทียบ

15 หมายถึง ภายหลัง

16 แปลงกระบวนโสภ-ผู้ปริวรรต

17 ฉบับของหอสมุดแห่งชาติและฉบับของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ว่า น้ำหมึก

18 คุลีกา, คุลีกา หมายถึง ผสม-ผู้ปริวรรต